

DE FACTO I DE IURE NAKNADA NEMATERIJALNE ŠTETE ŽRTVAMA NASILJA U BIH / DE FACTO AND DE IURE COMPENSATION FOR IMMOVABLE DAMAGE TO VICTIMS OF VIOLENCE IN BIH

Halid Ganija¹, vanredni profesor

¹Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Aleja Konzula - Meljanac bb, Travnik, BiH,
e-mail: ganijah1@yahoo.com

Stručni članak

UDK / UDC 343.4:343.1:323.1:343.9(497.6)

Sažetak

Ovdje ćemo pokušati razjasniti pojmove De facto i De jure i kako se ove kategorije primjenjuju u praksi pri ostvarivanju prava žrtava nasilja na naknadu nematerijalne štete u Bosni i Hercegovini. Također, objasniti ćemo razliku između materijalne i nematerijalne naknade za štetu, prava žrtava nasilja, kao i put i način za ostvarivanje ovog prava. Naime, pojmovi de facto i de jure odnose se na različite pravne aspekte u ostvarivanju prava žrtava nasilja na naknadu nematerijalne štete. De facto naknada označava stvarnu situaciju i dostupne mogućnosti koje žrtve nasilja imaju u praksi. De jure naknada se odnosi na zakonske okvire i prava koja su formalno garantovana zakonom. Iako su de jure prava često jasno definisana, u praksi žrtve nasilja nailaze na probleme da ih ostvare zbog različitih de facto prepreka. Naknada nematerijalne štete žrtava nasilja predstavlja kompenzaciju za pretrpljene psihičke i fizičke bolove, strah, povredu časti, ugleda ili dostojanstva, kao i za duševne patnje izazvane traumom. Ako je osoba pretrpjela gubitak, povredu ili štetu zbog izvršenog krivičnog djela, ima pravo na naknadu štete koja može biti materijalna i nematerijalna. Materijalna šteta uglavnom se odnosi na gubitak imovine dok nematerijalna šteta podrazumijeva fizičku bol uzrokovanu izvršenjem krivičnog djela. Imovinski zahtjev žrtva može podnijeti tužiocu tokom istrage, ili sudu tokom suđenja a isti se može podnijeti usmeno ili u pisanom obliku. Bitno je da se žrtva izjasni o visini svog imovinskopravnog zahtjeva.

Ključne riječi: De facto, de jure, materijalna i nematerijalna šteta, naknada štete, imovinskopravni zahtjev
JEL klasifikacija: K13

Abstract

Here we will try to clarify the terms ‘de facto and de jure’ and how these categories are applied in practice when exercising the rights of victims of violence to compensation for non-material damage in Bosnia and Herzegovina. We will also explain the difference between material and non-material compensation for damage, the rights of victims of violence, as well as the way to exercise this right. Namely, the terms de facto and de jure refer to different legal aspects in realizing the rights of victims of violence to compensation for non-material damages. De facto compensation refers to the actual situation and available opportunities that victims of violence have in practice. De jure compensation refers to legal frameworks and rights that are formally guaranteed by law. Although de jure rights are often clearly defined, but in practice victims of violence face with problems in realizing them due to various de facto obstacles. Compensation for non-material damage to victims of violence represents compensation for suffered mental and physical pain, fear, moral injury, reputation or dignity, as well as for mental suffering caused by trauma. If a person has suffered loss, injury or damage due to a committed criminal act, has the right to compensation for damage, which can be material or non-material. Material damage refers to the loss of property, while non-material damage implies physical pain caused by the commission of a criminal act. A property claim can be submitted by the victim to the prosecutor during the investigation, or to the court during the trial, and it can be submitted verbally or in writing. It is important that the victim declares the amount of property claim.

Keywords: De facto, de jure, material and immaterial damages ,damages compensation, property law request

JEL classification: K13

UVOD

Imajući i vidu značaj *de facto* i *de jure* naknade materijalne i nematerijalne štete žrtvama nasilja u Bosni i Hercegovini, osvrnućemo se na zakonske okvire i sudsku praksu pri ostvarivanju ovog prava. Obligacioni odnosi u koje kao izvor obligacija spada i materija prouzrokovanja i naknade štete uređuje se zakonom, tradicionalno, građanskim zakonima.

Nematerijalna šteta, je oblik štete koji se javlja kada je povrijeđeno neko lično, nematerijalno dobro oštećenog lica. Lična dobra su tijesno vezana za ličnost i sadržana su u fizičkom i psihičkom integritetu čovjeka i njegovim socijalnim odnosima i statusu koji živi. Nepovredivost čovjekove ličnosti i njegovih socijalnih funkcija i pravnog statusa predmet je i građanskopravne zaštite. Šteta koju ličnost trpi, po važećim zakonima, postojaće ako žrtva trpi fizičku, psihičku bol i strah odnosno povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti. Naime, povreda moralnog integriteta ličnosti ne može se adekvatno reparirati materijalnim sredstvima. i zbog toga se pravo uvijek nalazi u dilemi kako da pravilno postupi u izboru sredstava reparacije nematerijalne štete. Pozitivno zakonodavstvo nalaže da se prednost treba dati nenovčanoj reparaciji u smislu objavljivanja presude ili ispravke u slučaju povrede prava ličnosti.

Naknada nematerijalne štete moguća je samo s ciljem postizanja satisfakcije. Satisfakcija je subjektivna reparacija štete, koja se može javiti u nenovčanim oblicima, ali i u novčanom obliku jer to zakon dozvoljava. Novčana naknada nematerijalne štete je imovinska satisfakcija, jer to nije naknada materijalne štete koja je jedini mogući novčani ekvivalent uništenog ili oštećenog materijalnog dobra, nego je to novčano davanje odmjerenom prema potrebi zadovoljavanja oštećenog. Ako sud utvrdi da nenovčana satisfakcija nije postigla svoju svrhu može ocijeniti opravdanim zahtjev za novčanom satisfakcijom. Svakako, sud prilikom određivanja novčane satisfakcije mora da vodi računa o šteti na povrijeđenom dobru, svrsi kojoj treba da služi ta naknada itd.

U ovom radu je neophodno spomenuti i nasilje u porodici, koje je u velikom broju zemalja definisano kao krivično djelo, odnosno prekršaj. Treba naglasiti da je nasilje i građanskopravni delikt, pa i u ovom slučaju žrtva ne bi smjela ostati bez adekvatne satisfakcije samo zato što je sa nasilnikom veže intima, tj. porodični odnos. Dok su krivične sankcije i zaštitne mjere isključivo usmjerene na počinioca porodičnog nasilja, građanskopravna sredstva koja žrtvi stoje na raspolaganju prvenstveno za cilj imaju njeno obeštećenje i daju joj mogućnost da pribavi određeno zadovoljstvo kako bi ublažila pretrpljenu bol i strah.

1. POJMOVI DE FACTO I DE JURE

Pojmovi de facto i de jure odnose se na različite pravne aspekte u ostvarivanju prava žrtava nasilja na naknadu nematerijalne štete u Bosni i Hercegovini. Ovdje ćemo razjasniti kako se ove kategorije primjenjuju u praksi.

1.1 DE FACTO NAKNADA

U pravu se ovim izrazom označava činjenično stanje nekog odnosa, bez obzira na to je li ono u skladu s pravnim poretkom. Tako npr. neko može imati faktičku vlast na stvari, tj. posjed, bez obzira na to ima li na njoj i pravo vlasništva. Izrazom de facto označava se stanje suprotno stanju koje je u skladu sa pravom¹⁶⁹ ..

De facto naknada označava stvarnu situaciju i dostupne mogućnosti koje žrtve nasilja imaju u praksi, nezavisno za formalne zakonske okvire. U Bosni i Hercegovini, de facto situacija za naknadu nematerijalne štete može zavisiti od faktora kao što su:

- Dostupnost resursa i organizacija koje pružaju podršku žrtvama nasilja može biti ključna za njihovu sigurnost, pravnu zaštitu, psihološku pomoć i rehabilitaciju. Najčešće vrste podrške i gdje se one mogu naći su: skloništa za žrtve nasilja, savjeti za pomoć i SOS telefonske linije, nevladine organizacije i udruženja, Centri za socijalni rad, Policija i pravosudni sistem, Psihološka i zdravstvena podrška, Online resursi i aplikacije za podršku.
- Specifični postupci u centrima za socijalni rad, nevladinim organizacijama ili od strane donatorskih programa, koji mogu pomoći žrtvama. Centri za socijalni rad obavljaju različite postupke u skladu sa zakonima i pravilnicima koji uređuju socijalnu zaštitu, a sve mjere intervencije prilagođavaju se individualnim potrebama korisnika i specifičnim okolnostima.

Glavne usluge koje pružaju centri obuhvataju zaštitu pojedinaca i porodica u socijalno ugroženim situacijama, podršku djeci i mladima, kao i pomoć starijim osobama. Navest ćemo neke od specifičnih postupaka i usluga koje centri pružaju:

- Prijem i procjena korisnika (otvaranje predmeta, procjena situacije).
- Savjetodavni i terapijski rad (individualno savjetovanje, porodična terapija i savjetovanje, rad sa djecom i mladim).
- Podrška porodicama u riziku (zaštita od nasilja u porodici, starateljstvo i hraniteljstvo, pomoć pri razvodu i povjeravanje djece).

¹⁶⁹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.

- Materijalna i finansijska pomoć (jednokratna novčana pomoć, socijalna pomoć, pomoć za djecu i starije osobe).
- Smještaj u socijalne ustanove (dom za djecu i omladinu, dom za starije osobe, sigurne kuće).
- Pravno zastupanje i podrška (pravna pomoć, zastupanje pred sudom).
- Prevencija socijalne isključenosti (rad sa marginalizovanim grupama, edukativne radionice i obuka).
- Evidencija i praćenje slučajeva (vođenje dokumentacije, redovne posjete i praćenje napretka).
- Ograničeni pristupi sudskoj zaštiti zbog ekonomskih razloga, dugotrajnost postupka ili nedostatak povjerenja u pravosudne institucije.

Ograničeni pristupi sudskoj zaštiti mogu biti posljedica različitih faktora:

Ekonomska razlozi. Pravosudni sistem često zahtjeva značajne finansijske resurse za pokretanje i vođenje sudskih postupaka, uključujući: sudske takse, troškove advokata, troškove vještačenja ili administrativne troškove. Oni koji su ekonomski ugroženi često ne mogu da obezbjede ove izdatke, zbog čega im sudska zaštita praktično postaje nedostupna.

Dugotrajnost sudskih postupaka. Sudske procedure u mnogim zemljama, također i u BiH, su poznate po svojoj sporosti, što može dovesti do: odugovlačenja pravde (pravda koja kasni nije pravda), ekonomske i emotivne iscrpljenosti stranaka. Uzroci dugotrajnosti često se pravdaju preopterećenosti sudova, nedostatak sudskog osoblja, kao i složene proceduralne zahtjeve.

Nedostatak povjerenja u pravosudne institucije. Kada građani percipiraju pravosudni sistem kao korumpiran, politički podložan ili neefikasan, smanjuje se njihova volja da traže zaštitu svojih prava putem suda. Ovaj nedostatak povjerenja može proizaći iz: nepotizma ili korupcije u pravosuđu, neproporcionalnih presuda , nedostatak transparentnosti u radu pravosudnih institucija.

Da bi se osigurao jednak pristup pravdi, ključno je raditi na uklanjanju ovih prepreka kroz sistemske reforme, ulaganje u pravosudne kapacitete i jačanje pravne svijesti među građanima.

1.2 DE JURE NAKNADE

Izraz de jure većinom se upotrebljava u suprotnosti s izrazom de facto, budući da pravno stanje ne mora uvijek biti u skladu s činjeničnim stanjem nekog odnosa. Tako npr. određena osoba može imati pravo vlasništva na stvari (de iure), dok činjenično (de facto) istu stvar posjeduje i vrši vlasničke ovlasti druga osoba i mimo volje vlasnika.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.

De jure naknada se odnosi na zakonske okvire i prava koja su formalno garantovana zakonom. U BiH su relevantni zakoni i međunarodne konvencije koje garantuju prava žrtvama nasilja i mogućnost traženja naknade za nematerijalnu štetu. Prava na de jure naknadu obuhvataju:

- Pravo na podnošenje tužbe za naknadu nematerijalne štete pred sudovima uređeno je zakonodavstvom svake države, ali najčešće na osnovnim principima građanskog prava. Ovo pravo podrazumijeva mogućnost da pojedinac zatraži kompenzaciju za povrede koje nisu materijalne prirode, poput narušenog ugleda, povrede časti, duševnog bola, tjelesnog bola, straha ili gubitka bliske osobe.
- Primjenu zakonskih odredbi koje prepoznaju navedene različite oblike nematerijalne štete, koja nije imovinske naravi, temelji se na odredbama građanskog prava
- Obaveze države da osigura podršku u okviru prava garantovanih domaćim zakonima i međunarodnim ugovorima, uključujući Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Ovo uključuje: obezbjeđenje osnovnih prava i sloboda, pristup pravdi, socijalnu podršku, jednakost pred zakonom, primjenu zakona i sankcionisanje kršenja, te međunarodne obaveze. Dakle, država je obavezna da sprovodi pravo i štiti u praksi, osiguravajući svim građanima pristup pravima i resursima potrebnim za dostojanstven život.

Iako su de jure prava često jasno definisana, u praksi žrtve mogu imati problem da ih ostvare zbog različitih de facto prepreka, što može rezultirati time da određeni zakonski okviri ostanu neimplementirani u svakodnevnom životu.

2. NAKNADA ŠTETE ŽRTVAMA NASILJA U PORODICI-PRAVNI OKVIR

Naknada štete žrtvama nasilja u porodici reguliše se zakonima u mnogim zemljama, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, gdje postoje pravni mehanizmi za pomoć žrtvama. U Bosni i Hercegovini, pravo na naknadu štete žrtvama nasilja u porodici regulisano je kroz:

- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH¹⁷¹. kao lex specialis ne sadrži posebne obredbe o naknadi štete žrtvama porodičnog nasilja. Takođe, takve odredbe ne sadrži ni Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, što znači da se na ova pitanja primjenjuju opća pravila o naknadi štete Zakona o obligacionim odnosima (ZOO)¹⁷². Prema tim pravilima, svako je dužan suzdržavati se od postupaka kojima se drugom prouzrokuje šteta, a onaj ko drugom prouzrokuje štetu dužan ju je nadoknaditi¹⁷³.

¹⁷¹ Službene novine Federacije BiH broj 42-11.

¹⁷² Službene novine FBiH, broj 29/2003 i 42/2011.

¹⁷³ Čl.154. st.1. ZOO.

Zakon o krivičnom postupku¹⁷⁴, propisuju da žrtve krivičnih djela, pa time i porodičnog nasilja, imaju pravo podnijeti imovinskopravni zahtjev. Prema navedenim zakonskim odredbama, stvar je ocjene suda koji vodi krivični postupak da li će sam odlučiti o imovinskopravnom zahtjevu ili će oštećene uputiti na parnični postupak.

Također, bitno je napomenuti i međunarodne dokumente koji uređuju ovu problematiku. Među najznačajnijim dokumentima koji tretiraju pitanje naknade štete je Konvencija Vijeća Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici¹⁷⁵. Prema članu 30. st.1. Istanbulske konvencije, i Dodatak Preporuci Rec 5 (2002) Vijeća Evrope o zaštiti žena od nasilja. Ovi dokumenti obavezuje države članice da osiguraju obeštećenje za žrtve porodičnog nasilja u okviru svojih nacionalnih zakona.

Nasilje u porodici za posljedicu najčešće ima i nastanak imovinske odnosno neimovinske štete. Imovinska šteta može biti obična šteta ili neka vrsta izgubljene dobiti.

Neimovinska šteta se sastoji u nanošenju drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha. Treba napomenuti da se novčana naknada može dobiti samo za povrede onih prava koje zakon izričito predviđa, tj. za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti¹⁷⁶. Naime, iznos naknade imovinske štete u biti nije teško utvrditi, dok odmjeravanje novčane naknade nematerijalne štete je vrlo "opipljiv", i složen postupak jer ne postoji definisano pravilo s obzirom na veoma različitu moralno – psihičku konstituciju svakog pojedinca, kao i ostale okolnosti u kojima se dogodila šteta. Naknada štete u našem pravu nije kazna već ima isključivo reparacionu funkciju, što se vidi i u određivanju njene visine koja je proporcionalna šteti. Kažnjavanje štetnika je zadatak krivičnog prava.

Za razliku od zemalja evropskog kontinentalnog pravnog sistema, u zemljama common law pravne tradicije postoji mogućnost dosuđivanja i tzv. kaznene odštete (punitive ili exemplary damage). Takve su odštete reakcija građanskog prava na društveno neprihvatljivo ponašanje i dosuđuju se iznad i preko iznosa nužnog za kompenzaciju.

Specifičnosti angloameričkog prava u pogledu naknade štete zbog porodičnog nasilja jeste i to što se u nekim državama SAD-a poput New Jersey-a postupak za razvod braka i za naknadu štete spajaju tj. delikt učinjen od jednog bračnog partnera je sastavni element tužbe za razvod braka. Na ovaj se način šteti i vrijeme i novac. Druge države poput Colorada i Arizone, izričito zabranjuju spajanje. Naime, razvod se tiče okončanja braka i raspodjele imovine bez obzira na krivicu. Uz to, odlučivanje o naknadi štete u istom postupku može dovesti do razvlačenja postupka razvoda, gdje se odlučuje o pitanjima poput izdržavanja i povjeravanja djece¹⁷⁷. U trećoj skupini američkih država

¹⁷⁴ Zakon o krivičnom postupku FBiH, br. 35-03,37-03,56-03, Glava XVI.

¹⁷⁵ (WWW.coe.int/conventionviolence Istanbul 2011.)

¹⁷⁶ Čl.200. st.1. ZOO.

¹⁷⁷ Vidjeti Shmueli. B., Tort Litigation between Spouses, cit., str. 9.

poput Aljaske i Idaho – a, zahtjev za naknadu štete može biti kombinovan sa tužbom za razvod, ali ne mora biti¹⁷⁸.

3. POSTUPAK ZA OSTVARIVANJE NAKNADE NEMATERIJALNE ŠTETE ŽRTVAMA NASILJA

Ako je osoba pretrpjela gubitak, povredu ili štetu zbog izvršenog krivičnog djela, ima pravo na naknadu štete (pravno definisanu kao imovinskopравни zahtjev). Kao što smo i ranije u radu naveli da šteta može biti materijalna (gubitak imovine) i nematerijalna (fizička i duševna bol).

Postupak za ostvarivanje nematerijalne štete za žrtve nasilja podrazumijeva više koraka koji se razlikuju zavisno od zakonskog sistema države. Kao opći postupak za ostvarivanje nematerijalne štete mogao bi izgledati na sljedeći način:

Prijava nasilja nadležnim organima. Prvi korak je prijava nasilja policiji ili drugim nadležnim organima. Prijava nasilja je ključna kako bi se započeo proces prikupljanja dokaza i osiguralo da postoje zvanični podaci o incidentu. Kod davanja izjave policiji, potrebno je navesti povrede i bilo kakav gubitak ili štetu koja je nastala usljed izvršenja krivičnog djela.

U komunikaciji sa tužiocem, potrebno je naglasiti (a to je i zakonska obaveza tužioca da da priliku oštećenom da se izjasni) da želite podnijeti imovinskopравни zahtjev za slučaj da počinitelj bude krivično gonjen. Također je važno tužiocu navesti troškove, bilo kakav gubitak zarade, pretrpljenu bol i patnju koja je nastala zbog izvršenog krivičnog djela.

Medicinska i psihološka dokumentacija. Preporučuje se da žrtva potraži medicinsku pomoć odmah nakon incidenta kako bi se dokumentovale sve fizičke i psihičke povrede. Psihološka procjena može biti važna za dokazivanje emotivnih posljedica nasilja, jer nematerijalna šteta uključuje i pretrpljene duševne bolove. Također, treba sačuvati sve potvrde, predračune, ili bilo kakve druge dokumente, kako bi se potkrijepio imovinskopравни zahtjev.

Sastavljanje tužbe. Uz pomoć advokata, žrtva može sastaviti tužbu protiv počinioca ili drugog odgovornog lica. U tužbi se navodi traženi iznos naknade nematerijalne štete, na osnovu pretrpljenih fizičkih bolova, duševnih patnji, straha i drugi neugodnosti.

Pokretanje sudskog postupka. Kada je tužba podnesena, sudski proces uključuje dostavljanje dokaza, iskaza svjedoka, stručna mišljenja i druge dokumente koji dokazuju pretrpljenu štetu. U procesu, sud može zatražiti i mišljenje vještaka koji procjenjuju visinu nematerijalne štete. Dakle imovinskopравни zahtjev može se podnijeti tužiocu tokom istrage, ili sudu tokom suđenja, a isti se može podnijeti usmeno ili u pisanom obliku.

¹⁷⁸ O ovome više: Dalton, Clare, op.cit.

Ako optuženi bude proglašen krivim, presuda treba sadržavati odluku o imovinskopravnom zahtjevu. Ako sud oslobodi optuženog, obavijestit će oštećenog o mogućnosti da svoj imovinskopравни zahtjev ostvari u parničnom postupku.

Sudski nalog i presuda. Ako sud utvrdi da postoji osnov za naknadu nematerijalne štete, donosi presudu kojom se žrtvi dodjeljuje određeni iznos. Visina naknade zavisi od ozbiljnosti povreda, trajanja duševnih patnji i drugih faktora.

Izvršenje presude. Nakon što presuda postane pravosnažna, žrtva može tražiti izvršenje presude kako bi primila dosuđeni iznos naknade. Ako počinitelj ne ispuní svoje obaveze, može se pokrenuti postupak prinudne naplate.

Mogućnost državne kompenzacije. U nekim državama postoje posebni fondovi za kompenzaciju žrtava nasilja, iz kojih žrtva može dobiti naknadu ukoliko je počinitelj nepoznat ili nije u mogućnosti da isplati štetu.

Važno je da se žrtve nasilja obrate stručnjacima, kao što su advokati specijalizovani za ovu oblast, ili organizacijama koje pružaju podršku, kako bi se dobila adekvatna pomoć tokom postupka.

ZAKLJUČAK

Zaključak o de facto i de jure naknadama materijalne štete žrtvama nasilja u Bosni i Hercegovini može se sumirati kroz analizu zakonskog okvira i stvarnog stanja u praksi:

De jure (zakonski okvir), Zakoni u BiH, uključujući entitetske zakone, prepoznaju pravo na naknadu štete za žrtve nasilja. To je normirano u Krivičnom zakonu, Zakonu o obligacionim odnosima i Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici. Dakle žrtve nasilja mogu tražiti naknadu materijalne i nematerijalne štete kroz građanske tužbe protiv počinitelja, kao i kroz određene krivične postupke. Također, Bosna i Hercegovina je potpisnica Istanbulske konvencije, koja obavezuje države na uspostavljanje efektivnog sistema podrške i naknada za žrtve nasilja.

De facto (praksa), prisutna je ograničena primjena prava. Iako zakonski okviri postoje, njihova primjena je često otežana zbog nedostatka resursa, neefikasnosti pravosuđa i institucionalnih prepreka. Direktna državna pomoć za žrtve nasilja nije, poput fondova za naknadu štete, adekvatno razvijena. Žrtve se često suočavaju s društvenim pritiscima i stigmatizacijom, što dodatno otežava njihovu borbu za pravdom.

U zaključcima ovog rada predlažemo i neke preporuke koje bi imale za cilj: poboljšanje zakonske prakse kroz unapređenje implementacije postojećih zakona. Država bi trebala uspostaviti posebne fondove za pomoć žrtvama nasilja kako bi se osigurala hitna finansijska podrška. Možda bi se čak moglo razmišljati i o posebnim sudovima za ovu vrstu prekršaja i krivičnih djela. Prije nego bi bilo potrebno educirati javnost, institucije i žrtve o pravima i dostupnim mehanizmima zaštite i naknade

štete. Uspostavljanje bolje koordinacije između entiteta i distrikta Brčko kako bi se osigurala harmonizacija propisa i ujednačen pristup pravdi.

Kombinacija pravnih reformi, institucionalne podrške i društvene solidarnosti ključna je za stvarno poboljšanje položaja žrtava nasilja u državi Bosni i Hercegovini .

LITERATURA

Knjige

[1]. Kostić.T.(2011) Beograd, Ostvarivanje prava na naknadu štete u parničnom postupku, Zbornik radova sa konferencije Pravo žrtava na kompenzaciju. Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Društvo sudija Srbije i oebs, str.32

[2]. Krivična odgovornost i sankcionisanje počinitelja nasilja u porodici, Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini, OSCE, 2011.,http://www.oscebih.org/documents/osce_bih.

[3]. Čl.A st.5.Deklaracije UN-a o temeljnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe ovlasti (Generalna skupština UN-a odluka br.40/34,29. novembar 1985. god.)

[4]. Grupković,Brankica,(2011),Beograd, Kompenzacija žrtava krivičnih djela sa elementima nasilja, Zbornik radova sa konferencije Prava žrtava na kompenzaciju, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije. Društvo sudija Srbije i oebs, str.21.

[5]. Modul 7 ,Građanska oblast, Naknada štete. Javna ustanova centar za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH. Sarjevo, januar 2006.

Zakoni:

[6]. Zakon o krivičnom postupku FBiH, br. 35/03, 37/03, 56/03, Glava XVI.

[7]. Zakon o obigacionim odnosima FBiH, br. 29/2003 i 42/2011.

[8]. Porodični zakon FBiH, br. 35/05, /32/19.

[9]. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, br. 20/13, /75/21.